

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย เพื่อสิทธิสตรี*

SOCIAL MOVEMENT OF THAI WOMEN'S MOVEMENT REFORM FOR WOMEN'S RIGHTS

วีรณัฐ พรหมจักร

Weernuch Promjuk

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Mahasarakham University, Thailand

E-mail: weranuch13032525@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและนโยบายสิทธิสตรีในการปฏิรูปกฎหมายและการเมือง 2) ศึกษาบทบาทและวิธีการของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย และ 3) ศึกษาผลสะท้อนการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิง 2 ระดับ ประกอบไปด้วย ระดับปัจเจก และระดับองค์กร รวมทั้งสิ้น 30 คน ได้แก่ ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ฝังตัว และสังเกตการณ์วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิธีภายใต้กรอบแนวคิดแบบสตรีนิยม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการศึกษา เพื่อเป็นเกณฑ์ผลการวิจัยพบว่า ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย มีแนวคิดและนโยบายการเคลื่อนไหวที่มาจากปัจจัยทางสังคมคือพื้นที่ของผู้หญิงมีน้อย และแนวคิดสตรีนิยม มีบทบาทและวิธีการโดยการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้มุ่งประเด็นของผู้หญิงทั้งหมด ใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวเฉพาะประเด็นเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญ โดยยุทธศาสตร์และยุทธวิธีจะถูกกำหนดขึ้นตามสถานการณ์ทางการเมือง เพราะการเมืองและผู้นำทางการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญในการเสนอข้อเรียกร้อง แต่ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่ใช้มาโดยตลอด คือ “การกำกับติดตามกระบวนการทุกขั้นตอน” ผลสะท้อนจากการเคลื่อนไหวคือมี มีกลุ่มที่สนับสนุน และกลุ่มที่ค้านทั้งในกลุ่มของผู้หญิงด้วยกันและในรูปแบบของการยังไม่ยอมรับของรัฐบาล ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะมิติโครงสร้างความสัมพันธ์อำนาจทางสังคม การเมือง ที่ทำให้การเคลื่อนไหวยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่คำตอบและจุดยืนของขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยคือ “ตราบไต่ที่เรายังมีลมหายใจ เราต้องเรียกร้องสิทธิ เพราะว่าเรายังมีลมหายใจอยู่”

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, กลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย, สิทธิสตรี

* Received 13 November 2020; Revised 11 January 2021; Accepted 18 January 2021

Abstract

The objectives of this article were 1) to study concepts and policies on women's rights of legal and political reform, 2) to study WeMove's roles and approaches, and 3) to study reflects of WeMove's social movement. The research was conducted through the qualitative research methodology and the participant interview and observation were employed to collect qualitative data from WeMove's thirty key informants at individual and organizational levels. The data were analyzed through the descriptive statistics under the concept of feminism and the involved theories were studied as the research criteria. The finding of the research was found that WeMove's concepts and policies on social movement were derived from social factors, which were less social space for women and feminism. In addition, WeMove's roles and approaches on movement were not aimed entirely at women's issues but its strategic and tactical movement was specifically focused on the country's constitution drafting. WeMove's strategies and tactics were specified upon political situations because politics and political leaders became key factors for submitting the government requirements. But the strategy and tactic always used was 'putting the bite on something.' The reflect from WeMove's movement was that there were both supporters and protestors among the women's groups, including the government's unawareness of its existence. This might be because of the matrix structure of social power and politics, which caused its movement unsuccessful as possible. But WeMove's answer, regarded as its standpoint, was "whenever we breathed, we had to call for our rights because of our existence."

Keywords: Social Movement, WeMove, Women's Right

บทนำ

จากประวัติศาสตร์และในทางนักปรัชญาอย่างอริสโตเติล มีความเชื่อว่ามนุษย์มีความเท่ากันคือ ไม่ได้หมายถึงความเท่าเทียมแบบสัมบูรณ์ แต่หมายถึงความเท่าเทียมที่ยึดอยู่บนหลักการของสิทธิที่บุคคลสมควรได้รับ หมายความว่า เบื้องต้นประชาชนทุกคน ต้องรู้และเข้าใจ ก่อนว่าตนนั้นมีสิทธิ และมีคุณค่า ในการใช้ประโยชน์จากความต้องการของสังคม ดังนั้น ถ้าหากบุคคลเท่าเทียมกันในด้านของคุณค่าและสิทธิ ความยุติธรรมเชิงกระจายก็จะเกิดขึ้น แต่ถ้าหากคุณค่าและสิทธิของบุคคลไม่เท่าเทียมกัน ประชาชนก็จะไม่ได้รับสิ่งต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน (Frank & Aristotle, 1906) และเมื่อมีพัฒนาการทางสังคมมนุษย์เชื่อว่าฐานะของเพศชายและ

หญิงนั้นมีความเท่าเทียมกัน เนื่องจากเพศหญิงมีส่วนในการเป็นผู้ผลิตเช่นเดียวกับเพศชาย โดยเฉพาะด้านการเกษตรซึ่งผู้หญิงเป็นผู้เพาะปลูกผักผลไม้ จักสาน ทอผ้า และอุตสาหกรรมในครัวเรือนต่าง ๆ ส่วนผู้ชายก็ล่าสัตว์ ทำอาวุธ เป็นผู้ใช้แรงงานนอกบ้าน ซึ่งก็นับว่าเป็นผู้ผลิตเช่นเดียวกันเพียงแต่เป็นการแบ่งหน้าที่กันเท่านั้น ถือว่าเป็นการทำงานแบบอยู่ร่วมกัน และผู้หญิงก็มีอำนาจร่วมกันในการตัดสินใจ (พรพิไล ฅมรงค์สัตว์, 2539)

ต่อมาเมื่อลักษณะสังคมแบบครอบครัวเข้ามาแทนที่ ผู้หญิงจึงมีฐานะต่ำลงเรื่อย ๆ โดยในแต่ละสังคมได้มีวิวัฒนาการระบบอำนาจชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงจะถูกกีดกันไม่ให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะทุก ๆ ด้าน ขอบเขตของผู้จะถูกจำกัดอยู่ภายในบ้านเท่านั้น และโดยเฉพาะกิจกรรมด้านการเมืองผู้หญิงจะถูกกีดกันมากที่สุดเพราะมีความเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องสกปรกสำหรับผู้หญิง ผู้หญิงมีฐานะเป็นเพียงผู้ตามเท่านั้น จึงไม่สามารถจะมีเจตจำนงทางการเมืองได้ จึงเป็นปัญหาระบบโครงสร้างที่มีชายเป็นใหญ่และการออกกฎหมายต่าง ๆ ก็เป็นไปโดยเพศชาย ผู้หญิงจึงถูกเอารัดเอาเปรียบมาโดยตลอด ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปสภาพของสตรีเริ่มดีขึ้น โดยได้รับการศึกษามากขึ้น ผู้หญิงที่ถูกเอารัดเอาเปรียบได้ได้มีการรวมตัวกันก่อตั้งขบวนการสิทธิสตรีเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม ขบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงแรกทางยุโรปตะวันตกระหว่างศตวรรษที่ 18-19 (กาญจนา แก้วเทพ, 2545) นอกจากนี้บรรดาสตรีชาวปารีสได้พร้อมใจกันเดินขบวนไปยังพระราชวังแวร์ซายส์เพื่อเรียกร้องเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ รวมทั้งการเรียกร้องความคุ้มครองแก่สตรีขึ้นเป็นครั้งแรก ในครั้งนั้น สตรีชาวฝรั่งเศสรายหนึ่ง ได้ลุกขึ้นมาประกาศ “สิทธิสตรี 17 ข้อ” อันได้แก่ เสรีภาพทางความคิด สิทธิทางการศึกษา สิทธิในการทำงาน สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการสมรส เป็นต้น แต่ในที่สุดเธอก็ถูกประหารชีวิต โดยข้อหาว่า “ละเลยคุณธรรมที่สตรีเพศควรจะมี” (นันทิยา เพ็ชรเกตุ, 2551)

ขบวนการผู้หญิงมีความคาบเกี่ยวกัน และมีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายอย่างมากตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในประเทศที่พัฒนาแล้วก็ยังมีเคลื่อนไหวอยู่เรื่อย ๆ และในขณะเดียวกันผู้หญิงในประเทศไทย ขบวนการผู้หญิงจะได้รับการสนับสนุนจากสหประชาชาติ และกองทุนการพัฒนา เพื่อเรียกร้องสิทธิในความเท่าเทียมและความเสมอภาค ซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวของสตรีในชนชั้นกลาง หรือชนชั้นสูง ซึ่งมีเป้าหมายของการเคลื่อนไหวในการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระดับโครงสร้างของประเทศคือสามารถบรรจุข้อเรียกร้องในรัฐธรรมนูญ และมีตัวแทนของผู้หญิงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรัฐที่มีส่วนอย่างสำคัญในการปรับโครงสร้างและกำหนดนโยบายรัฐ ดังนั้นกลุ่มองค์กรผู้หญิงจะต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ต้องเลือกระหว่างร่วมกันคิดเกี่ยวกับการทำงานภายใต้โครงสร้างของรัฐ หรือการทำงานนอกกรอบโครงสร้างของรัฐโดยทำกิจกรรมในรูปของขบวนการสังคมแนวใหม่ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าขบวนการผู้หญิงมีพลวัตและความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้นกิจกรรมของขบวนการสตรี จึงกลายเป็นกิจกรรมทางการเมืองอย่างชัดเจนในปัจจุบัน (อมรา พงศา

พิชญ์, 2549) และสกล โสภิตอาชาศักดิ์ ได้ศึกษาการเปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ และการดำเนินการต่อคำร้องใน 4 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา สหราชอาณาจักร และเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้เห็นว่า มี 3 ประเทศ (สหรัฐอเมริกา แคนาดา และเขตบริหารพิเศษฮ่องกง) ที่มีคณะกรรมการทำหน้าที่ในการรับคำร้องเกี่ยวกับการถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศในรายละเอียดของกระบวนการดำเนินการต่อข้อร้องเรียน แต่ทั้ง 3 ประเทศต่างมีจุดร่วมเดียวกันคือเน้นการไกล่เกลี่ยเพื่อหาข้อตกลงระหว่างคู่กรณี แต่ถ้การไกล่เกลี่ยไม่เป็นผลจึงจะมีการดำเนินการในชั้นศาล ส่วนในราชอาณาจักรแม้ไม่มีคณะกรรมการนี้โดยเฉพาะแต่ก็มีคำแนะนำแนวทางการปฏิบัติเมื่อเกิดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และมีหลากหลายหน่วยงานเข้ามาให้ความช่วยเหลือ (สกล โสภิตอาชาศักดิ์, 2558)

การเคลื่อนไหวที่ผ่านมาของขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรี เป็นการเรียกร้องเป็นกลุ่ม ๆ เป็นการเรียกร้องให้ผู้ชายหรือผู้ที่มิอำนาจในเชิงโครงการได้เห็นว่ามีความเดือดร้อนเกิดขึ้นกับสตรีกลุ่มนั้นบ้าง กลุ่มนี้บ้าง บางครั้งก็ได้รับความสนใจ บางครั้งก็ไม่ได้รับความสนใจ และมีน้อยกลุ่มที่ร่างกฎหมายเพื่อเสนอต่อคณะรัฐบาล แต่สำหรับกลุ่ม “ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย” หรือ WeMove เป็นขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้หญิงหลายๆ กลุ่มมาร่วมออกความคิดเห็นเพื่อให้เกิดพลังอันยิ่งใหญ่ในการปรับเปลี่ยนกฎหมายที่มีผลในทางโครงสร้างของประเทศ ช่วยกันระดมความคิดเพื่อร่างกฎหมายเสนอต่อรัฐบาล เหล่านี้จะสามารถทำให้กลไกของรัฐสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้นั้น เป็นเรื่องที่ท้าทายการทำงานเคลื่อนไหวและรณรงค์ ว่าในระยะยาวนั้นปัญหาความรุนแรงนั้นสามารถลดลงได้อย่างไร เพราะจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้การเคลื่อนไหวและการเรียกร้องสิทธิแตกต่างกันออกไป ทำให้ผู้หญิงมีประสบการณ์ผ่านพ้นปัญหาในระดับต่าง ๆ และมีประสบการณ์ที่ทำงานร่วมกับกลไกของรัฐด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยเพื่อสิทธิสตรี เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการจากเคลื่อนไหว หรือแม้กระทั่งข้อจำกัด ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงโครงสร้างของรัฐธรรมที่จำกัดสิทธิสตรีไม่ให้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างกลไกเชิงสถาบันไม่ให้สังคมละเมิดสิทธิสตรี รวมถึงผลของการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยภายใต้เงื่อนไข และปัจจัยบริบทในสังคมไทยอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดและนโยบายสิทธิสตรีในการปฏิรูปกฎหมายและการเมือง
2. เพื่อศึกษาบทบาทและวิธีการของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาผลสะท้อนการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้นำแนวคิดเรื่องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยมองว่าสิทธิสตรีเป็นเรื่องปัจเจกของแต่ละคน ความพยายามที่จะใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อตั้งคำถามเรื่องความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างเพศและต่อต้านการกดขี่ทางเพศเกิดขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตย ความพยายามเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นนอกระบบการเมืองที่เป็นทางการ ผ่านเวทีทางสังคมที่สร้างขึ้นโดยผู้หญิงและผู้ชายที่ต้องการกระตุ้นจิตสำนึกและเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาใช้ในการทำความเข้าใจถึงกลุ่มสตรีในการพยายามที่จะตอบโต้และต่อกรรวมถึงสร้างเกราะป้องกันกับปรากฏการณ์ทางสังคม ผ่านการรวมตัวของกลุ่มสตรีภายใต้ชื่อ ขบวนการผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยในการเรียกร้องสิทธิตอบโต้และต่อกรผลประโยชน์จากสังคมที่ได้ส่งผลให้กลุ่มขบวนการผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย เรียกร้องเพื่อให้ผู้หญิงได้รับสิทธิในรัฐธรรมนูญ ที่เทียบเท่ากับบุคคลอื่น ซึ่งจากความพยายามทั้งหลายนี้เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองในสังคม โดยการศึกษาได้นำหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นสำคัญเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิสตรี โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมองอย่างรอบด้านแบบองค์รวม

ประชากร เป็นประชากรที่ใช้ในเชิงคุณภาพ มี 2 ระดับ คือ

1. ระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวของสตรี ซึ่งมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางสังคม และยินดีให้ความร่วมมือและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างแท้จริง จำนวน 30 คน

2. ระดับเครือข่าย ได้แก่ ขบวนการผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย (WeMove) จำนวน 1 เครือข่าย

เครื่องมือรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะเข้าร่วมสังเกตการณ์การประกอบกิจกรรม และการดำเนินชีวิตของกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยมีแนวทางการสังเกต ประกอบไปด้วย แนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบกึ่งโครงสร้าง กล่าวคือ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการสังเกต โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ในการสังเกตไว้ล่วงหน้า ซึ่งในขณะที่ผู้วิจัยจะเข้าไปสู่พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับบริบทสภาพทั่วไปของพื้นที่นั้น คือ ความเป็นอยู่ ลักษณะของสถานที่ จำนวนสมาชิกที่พบในขณะนั้น รูปแบบการแบ่งงานในองค์กร ประเพณีของสมาชิกในองค์กร

นอกจากนี้ผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ การเฝ้าสังเกตพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเข้าไปสังเกตการพูดคุยกันภายในองค์กร ระหว่างผู้ที่ทำงานในองค์กรว่าเป็นอย่างไร มีการทำกิจกรรมอะไรบ้างในแต่ละวัน

1.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในองค์กร ในการนี้ผู้วิจัยจะสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจกับบุคคลในองค์กร ในขณะที่สังเกตอาจทำการจดบันทึกควบคู่การสังเกตผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดนอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยเพื่อสิทธิสตรี ในบางกิจกรรมที่มีการดำเนินการไปแล้ว เช่น ปฏิรูปกฎหมายทำทนายปฏิรูปประเทศ เสี่ยงประชาชนต่อการร่างรัฐธรรมนูญ ในการเรียกร้องให้บรรจกฎหมายสตรีหลายข้อในรัฐธรรมนูญ ฉบับ 2540 - 2560

2. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตามแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และรวมถึงข้อคำถามที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการสังเกต โดยการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structure Interview หรือ SSI) ในการสัมภาษณ์ผู้รู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ส่วนการให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในระดับองค์กรนั้นจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - Depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคลกับหัวหน้าองค์กร คณะกรรมการในองค์กร และสมาชิกในองค์กร ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย (WeMove) โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ในขณะที่ทำการศึกษาผู้วิจัยจะปรับแนวทางในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเสมอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งตลอดการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง พร้อมบันทึกภาพ รวมถึงการจดบันทึกอย่างละเอียด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นองค์รวมและสมบูรณ์มากที่สุด ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ เช่น บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ เอกสารเผยแพร่ทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่างๆ และจากหน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

2. การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากปรากฏการณ์จริง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงผู้วิจัยได้การเข้าร่วมเวทีสาธารณะ และเวทีขับเคลื่อน ตลอดจนเข้า

ร่วมประชุม สัมมนา อภิปรายและแสดงความคิดเห็นในแต่ละเวทีรวมทั้งสัมภาษณ์ผู้แทนองค์กรผู้หญิงที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน อาทิ ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรม คณะกรรมการโครงการสตรีและเยาวชนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ประสานงาน WeMove มูลนิธิผู้หญิง ผู้หญิงทางการเมือง มูลนิธิเพื่อนหญิง เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง อดีตประธานคณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย ผู้หญิงนักปกป้องทรัพยากร เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และการเข้าไปมีส่วน และมีข้อถกเถียงทางทฤษฎี โดยการเขียนเชิงพรรณนาวิธี โดยผู้วิจัยจะนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการศึกษา เพื่อเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดแบบสตรีนิยม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะกลุ่มของสตรีไทยภายใต้บริบทสิทธิตามรัฐธรรมนูญ โดยมองการเคลื่อนไหวในระดับกลุ่ม ผ่านกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย (WeMove) โดยทางเคลื่อนไหวนี้ ครอบคลุมทั้งการเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวัน และการเคลื่อนไหวผ่านกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย

ผลการวิจัย

1. แนวคิดและนโยบายสิทธิสตรีในการปฏิรูปกฎหมายและการเมือง

ผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย (Thai Women's Movement For Reform: WeMove) เป็นการรวมตัวของปัจเจกบุคคลและผู้แทนขององค์กรสตรี ซึ่งเป็นเครือข่ายที่สืบเนื่องมาจากเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2539) โดยมีเป้าหมายเพื่อผลักดันให้เกิดความยุติธรรมของความเท่าเทียมทางเพศที่บรรจุไว้อย่างเป็นทางการในกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 เป็นต้นมา โดยมีแนวคิดและนโยบายสะท้อนให้เห็นแนวคิดทางสังคมในความไม่เท่าเทียมและการให้ความหมายเกี่ยวกับระบบคุณค่าที่ผู้หญิงได้ถูกกระทำขึ้นมาทั้งจากมิติทางสังคมและการนิยามตัวตนของกลุ่มผู้หญิงเอง การกระทำทางสังคมที่ผู้หญิงต้องเจอนั้น มักจะเกิดจากความสัมพันธ์และสถานการณ์ที่หลากหลาย ภายใต้เงื่อนไขที่มีมากมาย ดังเช่น ผู้หญิงอาจจะได้รับการยอมรับอย่างสูงในด้านความสามารถบางเรื่อง และในขณะเดียวกันก็มีการกีดกันอย่างที่สุดในบางเรื่องเช่นเดียวกัน แต่จากประสบการณ์ของผู้หญิงในแต่ละคนนั้นจะแสดงตัวตนที่แท้จริงออกมาแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการใช้ระบบความหมายและความเชื่อผสานกับประสบการณ์ตั้งแต่อดีต ทำให้ในแต่ละบริบทที่มีสถานการณ์ที่แตกต่างกันนี้ การแสดงความเป็นตัวตนของผู้หญิงจึงสามารถเลื่อนไหลได้

ความไม่เท่าเทียมทางเพศของผู้หญิงนั้นเกี่ยวข้องกับจารีต ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมที่สืบเนื่องมาแต่บรรพบุรุษ การดำเนินชีวิตท่ามกลางความหลากหลายซับซ้อนของผู้หญิงในปัจจุบันยังไม่สามารถก้าวข้ามความเชื่อและทัศนคติทางสังคมที่มีต่อผู้หญิงได้ บ่อยครั้งที่ผู้หญิงได้ถูกจำกัดและตีกรอบให้มีพฤติกรรมการบนพื้นที่ในชีวิตประจำวันให้สามารถกระทำได้ในบางประเด็นเท่านั้น ความแตกต่างของความเป็นเพศหญิงเพศชายนั้น จะเห็นได้จากบทบาททางสังคมทางด้านต่าง ๆ ที่เน้นระบบอำนาจ เช่นในระบบสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ จนเป็นพื้นฐานของแนวคิดที่ผู้ชายมีบทบาทสำคัญกว่าผู้หญิง จึงส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมขนาดเล็กอย่างครอบครัวจนถึงสังคมขนาดใหญ่อย่างสังคมโลก โดยความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายทางสรีระได้นำไปสู่ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันในทางอื่นไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด จิตใจ และอารมณ์ ซึ่งความเชื่อนี้ได้ถูกปลูกฝังลงในระบบคิดของสังคมไทยมาตั้งแต่ในอดีตและถูกผลักดันให้เป็นความเชื่อของ ความแตกต่างที่มองว่าเป็นความแตกต่างที่มีมาโดยธรรมชาติ

ด้วยเหตุนี้ภาพรวมของความเป็นหญิงในสังคมไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังคงมีบทบาทรองจากความเป็นชาย ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเลี้ยงดูขัดเกลาในครอบครัว ที่เลี้ยงดูเด็กหญิงและเด็กชายแตกต่างกัน ตามความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวัฒนธรรมทางเพศ นำไปสู่การลดทอนโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้หญิง ประกอบกับภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบที่มากของผู้หญิงตามความคาดหวังของสังคม ทำให้ผู้หญิงต้องเผชิญกับภาวะความเครียดในชีวิตมากขึ้น ปัจจัยทางสังคมภายใต้ความสัมพันธ์ชายหญิงที่ไม่เท่าเทียมส่งผลต่อปัญหาของสังคม ที่ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนต่อการแก้ไขปัญหา ส่งผลให้ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในสังคมไทย เป็นเป้าหมายที่ยังไม่ได้บรรลุในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นประเด็นความเสมอภาคที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมในสังคมที่มองว่าผู้หญิงควรมีบทบาทหลักในการดูแลครอบครัว ซึ่งทำให้ผู้หญิงกลายเป็นพลเมืองชั้นสองในสังคม และทำให้ผู้หญิงขาดสิทธิเสรีภาพเหนือเนื้อตัวร่างกายตนเอง

นอกจากนั้นแล้วกฎหมายไทยได้มีการเขียนกฎหมายรับรองสิทธิและเสรีภาพระหว่างชายหญิงไว้ไม่แตกต่างกัน ชายได้รับสิทธิแบบใด หญิงก็ต้องได้รับสิทธิในลักษณะเช่นนั้นด้วย เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง การสอบเข้ามหาวิทยาลัย ค่าแรงขั้นต่ำ แต่เมื่อพิจารณาในด้านความเป็นจริงแล้วกลับเห็นว่ายังไม่ได้มีความเท่าเทียมเกิดขึ้นอย่างแท้จริงตามที่ได้บัญญัติไว้ตามกฎหมาย ซึ่งมีปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนจากสัดส่วนของผู้หญิงผู้ชายที่ไม่เท่าเทียมกัน ในตำแหน่งสำคัญๆ ของสังคมไม่ว่าจะเป็นตำแหน่ง คณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็มักจะมีผู้ชายได้รับตำแหน่งมากกว่าผู้หญิง อีกทั้งในปัจจุบันการที่มีนายกรัฐมนตรีหญิงดำรงตำแหน่งก็ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมที่มีอยู่ตลอดมาของสังคมไทย นอกจากนี้มิติทางการเมืองแล้วปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศและการเลือก

ปฏิบัติต่อสตรีในลักษณะที่อาจไม่ เป็นธรรมนั้นเห็นได้ชัดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยกฎหมายครอบครัว มีข้อพิจารณาถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างสิทธิของหญิง และชายในบทบัญญัติ บรรพ 5 ก่อนที่จะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้มีความเท่าเทียมกัน เช่น ในประเด็นการหมั้นและการบอกเลิกสัญญาหมั้น ที่ชายขอหมั้นหญิงได้ฝ่ายเดียว และสามารถ เรียกค่าทดแทนจากชายอื่นที่มาล่วงประเวณีหญิงคู่หมั้นได้ ขณะที่ฝ่ายหญิงไม่สามารถเรียกค่า ทดแทนจากหญิงที่มาร่วมประเวณีกับชายคู่ หมั้นได้ และฝ่ายชายสามารถขอเลิกสัญญาหมั้นได้ ในกรณีที่หญิงคบชายนานหลายตา แต่ถ้าฝ่ายชายคบหญิงมากหน้าหลายตา ฝ่ายหญิง ไม่สามารถขอเลิกสัญญาหมั้นได้ และประเด็นเหตุหย่า ที่ฝ่ายหญิงหากร่วมประเวณีกับชายอื่น เพียงครั้งเดียวสามีถือเป็นเหตุฟ้อง หย่าได้ ส่วนฝ่ายหญิงจะฟ้องหย่าด้วยเหตุที่สามีนอกใจไปมี สัมพันธ์ทางเพศกับหญิงอื่นได้ เว้นแต่ชายจะอุปการะหญิงอื่นฉันภริยา แม้ปัจจุบันจะได้มีการ แก้ไขให้เกิดความเท่าเทียมกันทั้งชายหญิง แต่ก็แสดงให้เห็นว่าในสังคมนั้นมีอคติทางเพศหญิง อยู่อย่างมาก โดยแสดงให้เห็นได้ในแง่มุมหนึ่งผ่านการบัญญัติกฎหมายออกมา อีกทั้งในมิติ ของกฎหมายแรงงาน เช่นประเด็น การเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในการจ้างงานและปัญหาแรงงานข้ามชาติ ที่หญิงจะได้รับค่าจ้างน้อยกว่าชาย และมีโอกาสก้าวหน้าน้อยกว่า และถ้าเป็นแรงงาน ต่างชาติก็ยิ่งถูกเลือกปฏิบัติมากขึ้น หรือการประกันสังคมที่คุ้มครองเฉพาะแรงงานในระบบ เท่านั้น และการคุกคามทางเพศซึ่งไม่มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา

2. บทบาทและวิธีการของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย

จากปรากฏการณ์ที่ผู้หญิงได้ถูกกระทำให้เป็นอื่นทั้งจากกระแสสังคมหลัก จากกลุ่ม ผู้หญิงด้วยกัน ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้ผู้หญิงนั้นมีการรวมกลุ่มเพื่อต่อสู้ ต่อรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม จนสามารถยกระดับของการต่อสู้ให้กลายเป็นส่วน หนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้หญิงได้ โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้หญิง นั้นเกิดขึ้นอย่างชัดเจนภายหลังการรวมตัวของกลุ่มปัจเจกบุคคลและผู้แทนขององค์กรสตรี ซึ่ง มีความสนใจและให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อประเด็นความเสมอภาคระหว่างเพศภายใต้ชื่อ “ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย (WeMove)”

ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย ได้มีบทบาทร่วมกับภาคประชาสังคมอย่างชัดเจนใน การรณรงค์ให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนผ่านช่วงแห่งความขัดแย้งและสถานการณ์ทางการเมืองที่ ชะงักงันไปสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยต้องมีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดให้ เป็นที่ยอมรับของประชาชน โดยประเด็นสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่ม ผู้หญิงนั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะเพศหญิง แต่ทว่ามีการประสานความร่วมมือผ่านเครือข่ายรณรงค์ เพื่อสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงและผู้หญิงที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งผู้หญิงแรงงานและ แรงงานข้ามชาติ ผู้หญิงชาติพันธุ์/ผู้หญิงชนเผ่าพื้นเมือง ผู้หญิงที่มีความหลากหลายทางเพศ ผู้หญิงที่อยู่ร่วมกับเชื้อเอชไอวี ผู้หญิงที่เป็นพนักงานบริการ ผู้หญิงที่มีสถานะไร้สัญชาติ ผู้หญิง สูงอายุ เด็กและเยาวชนหญิง ผู้หญิงชนบทในภาคเกษตร ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อมและ

ที่ยุติการตั้งครรภ์ ผู้หญิงพิการ เพมมินิสต์ ผู้หญิงที่ต่อสู้เรื่องประชาธิปไตย และผู้หญิงนักปกป้องสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน สิทธิในที่ดิน สิทธิในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และเครือข่ายพันธมิตรทั้งหลายที่ถูกข่มขู่มาสนับสนุนสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงและความเป็นธรรมทางเพศ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้หญิงมียุทธศาสตร์สำคัญอีกประการ คือ การให้ความช่วยเหลือและแก้ไขประเด็นถกเถียงในเรื่องของความพึงพอใจและศักยภาพของผู้หญิงที่ต้องการมีเสรีภาพเหนือร่างกายของตนเอง ที่มีความพยายามในการต่อสู้กับมิติทางศีลธรรม ในประเด็นของการยุติการตั้งครรภ์อย่างปลอดภัย การเข้าถึงสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ และเข้าถึงการให้บริการส่งเสริมสุขภาพ ที่ไม่เลือกปฏิบัติและตีตรา นอกจากการเคลื่อนไหวในประเด็นของความเท่าเทียมทางเพศของผู้หญิงแล้ว ยังมีการสร้างเครือข่ายที่ขยายเพื่อให้ความช่วยเหลือกับมิติของหญิงรักหญิง และสตรีข้ามเพศที่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยอัตลักษณ์ทางเพศ และการแสดงออกทางเพศ ที่นำไปสู่การถูกเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน การถูกกีดกันแกล้งในสถานศึกษา การถูกบังคับแต่งกายตามเพศกำเนิด การเข้าถึงสิทธิในการแต่งงานเท่าเทียม การเข้าถึงกฎหมายเปลี่ยนคำนำหน้าให้สอดคล้องกับเพศสภาพ ดังนั้นหากจะศึกษาขบวนการต่อสู้ของผู้หญิงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เชื่อได้ว่าประวัติศาสตร์การต่อสู้ของผู้หญิงที่ผ่านมา นั้น เป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม กฎหมาย และนโยบาย ที่ไม่เพียงแต่เป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงท้าทายต่ออำนาจในสังคมเท่านั้น แต่เป็นพลังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ผู้หญิงมีพื้นที่ของการปะทะสังสรรค์กับปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม และรัฐเพื่อเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมอย่างเสมอภาค

3. ผลสะท้อนการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนการผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย

ผลสะท้อนของการต่อสู้ต่อรองให้ได้มาซึ่งความเท่าเทียมซึ่งความเป็นเพศ สะท้อนให้เห็นถึงพยายามในการต่อสู้ของผู้หญิงผ่านกระบวนการรวมกลุ่ม รวมไปถึงการพยายามสร้างตัวตนของผู้หญิงในระดับกลุ่ม ที่สัมพันธ์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นกระบวนการในลักษณะของการต่อรอง แลกเปลี่ยน ระหว่างกลุ่มของผู้หญิง และกลุ่มของเครือข่ายของผู้หญิงที่สามารถยกระดับของกระบวนการให้เข้าสู่การต่อสู้ ต่อรองกับความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคม ซึ่งในการเคลื่อนไหวนั้นได้ความสำคัญกับหลักสิทธิมนุษยชน หลักธรรมาภิบาล การบริหารจัดการที่เน้นการกระจายอำนาจและการส่งเสริมประชาธิปไตยของประชาชนที่กำหนดให้ผู้หญิงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งในกระบวนการเคลื่อนไหวนั้น เป็นการต่อสู้ที่มียุทธศาสตร์ทางการเมืองเพื่อต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายในการดำรงชีวิต ต้องการสิทธิในความเท่าเทียมและความยุติธรรมจากสังคม

นอกเหนือจากการต่อสู้ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคมแล้ว กลุ่มของผู้หญิงยังมีความเหลื่อมล้ำในความเป็นผู้หญิงด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากสิทธิบางประการที่ผู้หญิงแต่ละกลุ่มได้รับไม่เท่ากัน เช่น สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงที่พบว่าผู้หญิงในระบบราชการและผู้หญิง

ในระบบงานเอกชน ยังมีความไม่เท่าเทียมกันและร้ายไปกว่านั้น คือ ในมิติของความเหลื่อมล้ำ ยังพบว่า ผู้หญิงที่เป็นแรงงานนอกระบบกลับมีสถานะทางสังคมและอำนาจในการต่อสู้ ต่อรองในสถานะที่ด้อยกว่าผู้หญิงกลุ่มอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงที่มีความหลากหลายและซับซ้อน อันนำมาสู่ความพยายามในการตอบโต้ของผู้หญิงด้วย ยุทธวิธีที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารโดยตรง การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน การสื่อสารบนโลกเสมือนจริง รวมทั้งการต่อสู้ในระดับปัจเจกและการต่อสู้ในระดับองค์กร

อภิปรายผล

ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย (WeMove) เป็นกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษา เพราะเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีแนวใหม่รวมถึงมีเป้าหมายถึงการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคม เป็นขบวนการที่ก่อตัวเป็นเอกภาพโดยได้รับความสนใจจากทางภาครัฐ อย่างแท้จริง

ความพยายามที่จะต่อสู้ต่อรองให้ได้มาซึ่งความเท่าเทียมซึ่งความเป็นเพศ สะท้อนให้เห็นถึงพยายามในการต่อสู้ของผู้หญิงผ่านกระบวนการรวมกลุ่ม รวมไปถึงการพยายามสร้าง ตัวตนของผู้หญิงในระดับกลุ่ม ที่สัมพันธ์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นกระบวนการ ในลักษณะของการต่อรอง แลกเปลี่ยน ระหว่างกลุ่มของผู้หญิง และกลุ่มของเครือข่ายของ ผู้หญิงที่สามารถยกระดับของกระบวนการให้เข้าสู่การต่อสู้ ต่อรองกับความสัมพันธ์ทางอำนาจ ในสังคม ซึ่งในการเคลื่อนไหวนั้นได้ความสำคัญกับหลักสิทธิมนุษยชน หลักธรรมาภิบาล การบริหารจัดการที่เน้นการกระจายอำนาจและการส่งเสริมประชาธิปไตยของประชาชนที่ กำหนดให้ผู้หญิงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งในกระบวนการ เคลื่อนไหวนั้น เป็นการต่อสู้ที่มีนัยยะทางการเมืองเพื่อต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายใน การดำรงชีวิต ต้องการสิทธิในความเท่าเทียมและความยุติธรรมจากสังคม

นอกเหนือจากการต่อสู้ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคมแล้ว กลุ่มของผู้หญิงยังมีความเหลื่อมล้ำในความเป็นผู้หญิงด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากสิทธิบางประการที่ผู้หญิงแต่ละกลุ่ม ได้รับไม่เท่ากัน เช่น สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงที่พบว่าผู้หญิงในระบบราชการและผู้หญิง ในระบบงานเอกชน ยังมีความไม่เท่าเทียมกันและร้ายไปกว่านั้น คือ ในมิติของความเหลื่อมล้ำ ยังพบว่า ผู้หญิงที่เป็นแรงงานนอกระบบกลับมีสถานะทางสังคมและอำนาจในการต่อสู้ ต่อรอง ในสถานะที่ด้อยกว่าผู้หญิงกลุ่มอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงที่มีความหลากหลายและซับซ้อน อันนำมาสู่ความพยายามในการตอบโต้ของผู้หญิงด้วยยุทธวิธีที่ หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารโดยตรง การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน การสื่อสารบนโลกเสมือนจริง รวมทั้งการต่อสู้ในระดับปัจเจกและการต่อสู้ในระดับองค์กร

แม้ว่าในปัจจุบันสถานะของผู้หญิงจะมีโอกาสทางสังคมมากกว่าในอดีต แต่หากจะ วิเคราะห์ถึงกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้หญิงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า

ยุทธศาสตร์หรือยุทธวิธีการเคลื่อนไหวปัจจัยทางภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อขบวนการเคลื่อนไหวยังมีรูปแบบไม่ต่างจากเดิม ขบวนการต่อสู้ของผู้หญิง ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงในทางพัฒนาการ ในสภาวะการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มขบวนการผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยเพื่อสิทธิสตรียังขาดมิติของกระบวนการเรียนรู้ ที่ไม่พบในกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้หญิง ดังจะเห็นได้จากการต่อสู้ต่อรอง ยังเป็นกลุ่มเดิมซึ่งขาดการเรียนรู้เชิงบูรณาการทางสังคมเพื่อให้เปลี่ยนแปลงในระดับฐานราก ดังนั้นในการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวควรมีประเด็นในการเรียกร้องหรือต่อรองที่มากกว่าความเทียมทางเพศในสังคม ทั้งนี้เพื่อขยายแนวร่วมและการสร้างเครือข่ายเพื่อเปิดโอกาสให้คนทุกเพศทุกวัยได้เข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวซึ่งจะส่งผลให้ขบวนการของผู้หญิงมีพลังในการต่อสู้มากขึ้น

นอกจากนี้ขบวนการผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย เพื่อสิทธิสตรียังมีวิธีการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงทางการเมือง คือมีเป้าหมายให้บรรจุข้อเรียกร้องต่างๆ ลงในรัฐธรรมนูญซึ่งสอดคล้องกับ พฤษทิสาน ชุมพล ที่กล่าวว่าวิธีการต่อสู้ของการระดมทรัพยากรนั้นมีวิธีการต่อสู้หรือเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อให้บรรลุจุดหมายของการรวมกลุ่มนั้น กลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดัน จะให้ความสนใจกับวิธีการต่างๆ ที่จะส่งผลมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย เช่น วิธีการผลักดันผ่านรัฐบาลและรัฐสภา และวิธีการที่จะแสวงหาความเห็นจากสาธารณชนเพื่อใช้เป็นแรงผลักดันต่อการตัดสินใจและกำหนดนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่ง การต่อสู้ของกลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดัน จึงเป็นการต่อสู้ที่จำกัดขอบเขตอยู่ในช่องทางของระบบการเมืองปกติ โดยใช้อิทธิพลผ่านช่องทางของระบบการเมืองที่สำคัญ คือ ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะเป็นส่วนสำคัญของการตัดสินใจทางการเมือง หรือกำหนดนโยบาย โดยมียุทธวิธีในการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายที่กล่าวถึงกันโดยทั่วๆ ไปได้แก่ วิธีการลobbies การมีระบบความเกี่ยวพันทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ กับรัฐบาล รัฐสภา การรณรงค์สาธารณะ ฯลฯ (พฤษทิสาน ชุมพล, 2551)

ในทางดำเนินการทางการเมืองและฐานทรัพยากรทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดัน พยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมือง เพื่อเข้าถึงศูนย์กลางการตัดสินใจโดยอาศัยฐานทรัพยากรทางการเมืองของกลุ่ม ในเรื่องทรัพยากรและความชำนาญในการเข้าถึงสถาบันมากกว่าเรื่องของการระดมจากส่วนต่าง ๆ ของสังคม หัวใจทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดัน จึงเป็นเกมของการกระจายทรัพยากร หรือการเข้าถึงประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ และกลุ่มขบวนการผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยยังมีเป้าหมายคือการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ชีรนภา กาญจนอักษร ที่ได้สะท้อนการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีและความเสมอภาคในขบวนการแรงงานว่า มีอุปสรรคอยู่สองประเด็นใหญ่ คือ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพราะประเทศไทยไม่มีระบบสวัสดิการและการประกันสังคมที่เพียงพอ และงานบ้านของผู้หญิงที่ไม่ได้ถูกคิดมูลค่า นอกจากนี้ระบบการปกครองแบบเผด็จการได้บั่นทอน และมี

ผลกระทบอย่างมากต่อการเติบโตของแนวทางการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี กลุ่มองค์กรผู้หญิงที่ผ่าน มาถูกข้อห้ามทางกฎหมายโดยรัฐบาลเผด็จการ ที่เจาะจงว่าห้ามมีจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมทางการเมือง องค์กรสตรีโดยส่วนใหญ่ที่มีอยู่จึงเป็นองค์กรของสตรีประเภทองค์กรที่ ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และมักจะมีแนวทางการบำบัดสงเคราะห์ ช่วยเหลือ และมองว่า ผู้หญิงคือผู้ด้อยโอกาสในสังคม (ธีรนาถ กาญจนอักษร, 2542)

ขบวนการผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยยังนับว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดของ Alan Scott ที่ได้สรุปกรอบในการ วิเคราะห์ลักษณะสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ ดังนี้ (มณีนัย ทองอยู่, 2557)

1. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ แตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมแบบเก่ามีจุดเน้นอยู่ที่การเมืองแบบผลประโยชน์ เช่น ขบวนการแรงงาน เรียกร้อง เพื่อต่อรองผลประโยชน์กับนายจ้างผ่านกระบวนการทางการเมือง ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวภายใต้ สิทธิของความเป็นพลเมือง

ส่วนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทาง สังคม ซึ่งให้ความสนใจน้อยเกี่ยวกับมิติความเป็นพลเมือง แต่มีจุดเน้นอยู่ที่พื้นที่ทางวัฒนธรรม จุดมุ่งหมาย ของขบวนการอยู่ที่การระดมมวลชนของประชาสังคม (Civil society) ไม่ใช่เพื่อ การเข้าไปจับต้อง หรือยึดกุมอำนาจรัฐ

2. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ มีตำแหน่งแห่งที่อยู่มากภายใต้ ประชาสังคม มีความสนใจน้อยที่จะต่อต้านรัฐ จุดมุ่งหมายของขบวนการอยู่ที่การป้องกัน ประชาสังคมจากการเติบโตของรัฐเทคโนแครต (Technocratic State) หรือการเข้ามายึดครอง ภายใน (Inner Colonialization) โดยรัฐเทคโนแครต นัยสำคัญของสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับ ปรากฏการณ์สังคมระดับ กว้างเป็นปรากฏการณ์ของสภาพสังคมสมัยใหม่ ไม่ได้เป็นเพียง ปรากฏการณ์ทางการเมือง ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ จึงเป็นผลสะท้อน ทั้งหมดของสังคม กิจกรรมจะเป็นการสร้างนิยามใหม่ในความสัมพันธ์ภายในขบวนการทาง สังคมและช่วยความสัมพันธ์

3. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผ่าน การเปลี่ยนค่านิยมและพัฒนาทางเลือกของอัตลักษณ์ของวิถีชีวิต (Life-style identity) และ สัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ทางสังคม จุดมุ่งหมายสูงสุดอยู่ที่การได้สร้างทางเลือกของวิถีชีวิต แบบใหม่ ที่มีลักษณะสำคัญ คือการสร้างความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคล หรือเป็น กระบวนการปลดปล่อยไปสู่เสรีภาพ

ซึ่งการต่อสู้ของกลุ่มขบวนการผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยก็ไม่ได้ทอดทิ้งกลับมอง เป็นพลังบวกที่จะต่อสู้แม้จะใช้ระยะเวลาที่ยาวนานก็ตามโดยหวังผลตามแนวคิดของ Alan Scott และยังสอดคล้องกับปิยลักษณ์ โพธิวรรณ ได้กล่าวถึงผู้หญิงกับบทบาทพื้นที่ทาง การเมืองไว้ว่า สิทธิของสตรีไม่ได้หมายถึงแค่การมีสิทธิในระบอบประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียว

แต่รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ ผู้หญิงมีบทบาททางการเมืองบ้างก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองปฏิวัติสยาม 2475 แต่บทบาทยังไม่ชัดเจนมากนัก และยังต้องได้รับคำแนะนำจากสังคม ถ้าจะกล่าวถึงพัฒนาการทางการเมืองของผู้หญิงสามารถเริ่มศึกษาและทำความเข้าใจได้ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ช่วงรัชกาลที่ 1-5) ทั้งนี้ในช่วงสมัยดังกล่าวผู้หญิงมีการแบ่งแยกชนชั้นภายใต้คำว่า “กลุ่มสตรีชั้นสูง” หรือ “สตรีผู้สูงศักดิ์” แต่บทบาทการแสดงออกจะเป็นไปในรูปแบบของตัวแทนในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างขุนนางและกษัตริย์ แต่บทบาทนั้นผู้หญิงไม่ใช่ฝ่ายที่เป็นตัวกำหนดเอง แต่ถูกกำหนดโดยการถูกเลือกจากผู้ชาย โดยหลักฐานที่สำคัญ คือ กฎหมายตราสามดวง ที่ได้บัญญัติไว้ว่า ผู้ที่ทำความดีความชอบนั้นกษัตริย์จะพระราชทานผู้หญิงให้เป็นรางวัล อีกทั้งในยุคนี้อย่างมีการทำศึกสงครามกับเพื่อนบ้านและการล่าอาณานิคมจากชาติตะวันตก จึงต้องพยายามคัดเลือกผู้หญิงที่มีบทบาททางศึกสงครามเพื่อเชิดชูภายใต้คำว่า “วีรสตรี” ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในความรักชาติ และทุกคนพร้อมที่จะเสียสละชีวิตเพื่อรักษาอำนาจของแผ่นดินตนไว้ (ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ, 2558)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยเพื่อสิทธิสตรีเกิดขึ้นในระดับกลุ่มและระดับปัจเจก โดยอาศัยกรอบแนวคิดสตรีนิยม แนวคิดของความหมายและวิวัฒนาการการทำความเข้าใจทางสังคมต่อประเด็นความเท่าเทียมทางเพศ และแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อใช้ทำความเข้าใจและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในฐานะผู้ถูกระทำในมิติของความไม่เท่าเทียม และในฐานะของผู้ที่พยายามต่อสู้ ต่อรอง กับอำนาจสังคมกระแสหลักเพื่อให้เกิดความรับรองความเสมอภาคทางเพศ อันนำมาซึ่งผลประโยชน์และการคุ้มครองสิทธิ ซึ่งในกลุ่มของผู้หญิงนั้นได้มีการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งในกลุ่มของตนเอง และการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มเคลื่อนไหวอื่น ทั้งในและต่างประเทศ แต่ถึงอย่างไรก็ตามเป้าหมายของการต่อสู้ของกลุ่มผู้หญิงยังวนเวียนอยู่ที่กับยุทธศาสตร์เดิมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือความพยายามของการเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศ แต่ทว่ากลุ่มของผู้หญิงนั้นในความเป็นจริงกลับมีวิธีปฏิบัติการในการดำรงชีวิตที่หลากหลายและแตกต่างกันซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยสำคัญให้ผู้หญิงแต่ละคนมีความแตกต่างในเรื่องของระดับการถูกยอมรับและการถูกระทำ รวมถึงรูปแบบของการต่อสู้ ต่อรองมีหลากหลายรูปแบบและซับซ้อนอันส่งผลให้รูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความแตกต่างกัน ข้อเสนอแนะ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผลการวิจัย 1.1) ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย (WeMove) เสนอให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ตระหนักถึงปัญหาสิทธิสตรี 1.2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม และปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ ให้เกิดขึ้นในเชิงนโยบายของรัฐบาล

เพราะผู้หญิงอยู่ในทุกมิติทางสังคม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบังคับใช้ จะต้องระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ 2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 2.1) ควรมีการศึกษากลไกสำคัญของภาครัฐที่ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายที่ส่งผลต่อสิทธิสตรี 2.2) ควรศึกษาการออกกฎหมาย/การปรับแก้กฎหมายให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในการให้ความคุ้มครองและความเป็นธรรมต่อผู้หญิง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2545). สื่อและวัฒนธรรมศึกษากับสังคมไทย. รัฐศาสตร์สาร, 23(3), 50-94.
- ธีรนาถ กาญจนอักษร. (2542). หญิงชายกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร.
- นันทิยา เพ็ชรเกตุ. (2551). นามปากกา “ไอริณ” บทความวิชาการ อิสระรายเดือน กุมภาพันธ์. ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2558). ผู้หญิง: บทบาทและความเป็นเพศท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย. มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พรพิไล ฅมรงค์สัตว์. (2539). ปรัชญาผู้หญิง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พฤทธิสาน ชุมพล. (2551). คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: จี.พรินท์ (1991) จำกัด.
- มณีนัย ทองอยู่. (2557). แนวคิดทฤษฎีสังคมวิทยาว่าด้วยขบวนการทางสังคม. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมกลุ่มแม่น้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สกล โสภิตอาชาศักดิ์. (2558). การเปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ และการดำเนินการต่อคำร้องใน 4 ประเทศได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา สหราชอาณาจักร และเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ในวารสารงานโครงการ ประชุมประจำปี เพศวิถีศึกษา ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Frank & Aristotle. (1906). Nicomachoen Ethics Translate by Hasan Lutfi. London: Qxford.